

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA

Józef Nowacki, Zygmunt Tobor

SERIA AKADEMICKA

5. WYDANIE

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA

Józef Nowacki, Zygmunt Tobor

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA AKADEMICKA

5. WYDANIE

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne
Michał Dymiński

Łamanie
Andrzej Gudowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-209-9

5. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp do wstępu... ..	17
Wprowadzenie	21
Rozdział 1	
Przepisy prawa	25
1. Rozumienie przepisu prawa	25
2. Sposoby formułowania przepisów prawa	28
2.1. Uwagi o strukturze przepisów prawa	28
2.2. Wartość logiczna przepisów prawa	30
3. Adresaci przepisów prawa	31
4. Rodzaje przepisów prawa	33
4.1. <i>Ius cogens</i> – <i>ius dispositivum</i>	33
4.2. Przepisy nakazujące, zakazujące i uprawniające	35
4.3. Przepisy odsyłające i blankietowe	36
4.4. <i>Lex generalis</i> – <i>lex specialis</i>	39
4.5. Przepisy proste i złożone	40
4.6. Przepisy ogólne i jednostkowe	41
4.7. Przepisy generalne i indywidualne	41
4.8. Przepisy abstrakcyjne i konkretne	41
4.9. Przepisy pierwszego i drugiego stopnia	42
Rozdział 2	
Fakty prawne, skutki prawne	45
1. Fakty prawne	45
1.1. Charakterystyka	45
1.2. Rodzaje faktów prawnych	46
1.3. Orzeczenie sądowe jako fakt prawny	48
2. Skutki prawne	49

3. Obowiązek	52
4. Uprawnienie	53
5. Kompetencje	54
6. Stosunek prawny	55
6.1. Uwagi wstępne	55
6.2. Charakterystyka ogólna stosunku prawnego	56
6.3. Elementy stosunku prawnego	57
6.4. Strony stosunku prawnego	58
6.5. Uprawnienie i obowiązek	60
6.6. Przedmiot stosunku prawnego	62
6.7. Uwagi o konstrukcjach stosunku prawnego	65
7. Sankcje	68
7.1. Sankcje represyjne	69
7.2. Sankcja egzekucyjna	70
8. Nieważność	71

Rozdział 3

Przepis prawny a norma prawna	76
1. Stosunek pojęć: „przepis prawa” – „norma prawna”	76
1.1. Zarys problemu	76
1.2. „Przepis prawa” jako pojęcie wyłączone	77
1.3. Równoznaczność określeń „przepis prawa”, „norma prawna”	79
1.4. Norma prawna jako znaczenie przepisu prawa	80
1.5. Norma prawna jako wypowiedź konstruowana z przepisów prawa	82
1.6. Norma prawna jako „zjawisko” odrębne od przepisów prawa	86
1.7. Wnioski ogólne	91
2. Konwencje dotyczące struktury norm prawnych	92
2.1. Struktury jednoelementowe	92
2.2. Struktury dwuelementowe	93
2.3. Struktury trójelementowe	95
2.4. Konstrukcja norm sprzężonych (podwójnych)	96
2.5. Wypowiedź normatywna (norma) jako ciąg relacji	97
3. Rekapitulacja rozważań	98

Rozdział 4

Prawo	100
1. Czym jest prawo?	100
1.1.pozytywizm prawniczy – teorie praw natury	101
1.2.pozytywizm „miękki” – integralna filozofia prawa	104
1.3. Realizm prawny	108
1.4. Wybrane koncepcje prawa końca XX w.	111
1.5. Zamiast podsumowania. Czy to, co deklarujemy, jest tym samym, co robimy w rzeczywistości?	112

Rozdział 5

System prawa	116
1. Generalne akty prawne	116
2. Hierarchia generalnych aktów prawnych	123
3. Gałęzie prawa	128
4. Pojęcie systemu prawa	134
5. Zasady systemu prawa	138
6. Zasady – reguły	142

Rozdział 6

Sposoby powstawania prawa	147
1. O tzw. źródłach prawa	147
2. Stanowienie	150
2.1. Uwagi wstępne	150
2.2. Konstytucja	150
2.3. Ustawa	153
2.3.1. Pojęcie ustawy	153
2.3.2. Ustawa w rozumieniu formalnym i materialnym	157
2.3.3. Procedura ustawodawcza	159
2.4. Inne akty prawne „z mocą ustawy”	162
2.5. Rozporządzenie	164
2.6. Akty wewnętrzne	165
2.7. Inkorporacja i kodyfikacja	166
2.8. Uwagi o działalności prawotwórczej	168
3. Prawo Unii Europejskiej	168
3.1. Zasady prawa UE	169
3.2. Zasady wynikające z prawa międzynarodowego	169
3.3. Zasady ogólne wspólne dla porządków prawnych państw członkowskich UE	170
3.3.1. Pewność prawa	171
3.3.2. Subsydiarność	171
3.3.3. Proporcjonalność	172
3.4. Zasady prawa unijnego wynikające z orzecznictwa TSUE	172
3.4.1. Pierwszeństwo prawa UE	173
3.4.2. Efektywność	174
3.4.3. Jednolite stosowanie	174
3.4.4. Bezpośredni skutek i bezpośrednia stosowalność	174
3.4.5. Niezależność proceduralna	175
3.5. Źródła prawa UE	176
3.5.1. Prawo pierwotne	176
3.5.2. Prawo wtórne	176
3.5.2.1. Rozporządzenia	176
3.5.2.2. Dyrektywy	177

3.5.2.3. Decyzje	177
3.5.2.4. Zalecenia i opinie	178
3.6. Konstytucja RP wobec prawa międzynarodowego i prawa UE	178
3.7. Orzeczenie do samodzielnej analizy w sprawie Doliny Rosputy, C-193/07 R	180
4. Prawo zwyczajowe	181
5. Prawo precedensowe	183
6. Umowa	185
7. Religia	186

Rozdział 7

Dostęp do informacji prawnej	191
1. Wstęp	191
2. Publiczne bazy aktów prawnych	195
2.1. Dzienniki urzędowe	195
2.2. ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych	196
2.3. Baza aktów UE (EUR-Lex)	198
3. Bazy orzeczeń	200
3.1. Baza orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego	201
3.2. Baza orzeczeń Sądu Najwyższego	202
3.3. Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych	204
3.4. Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych	205
3.5. Archiwum interpretacji podatkowych	207
3.6. Baza orzecznictwa sądów europejskich INFOCURIA	208
4. Biuletyn Informacji Publicznej	210
5. Bazy materiałów legislacyjnych	212
5.1. Strona Sejmu	213
5.1.1. „Druki sejmowe”	214
5.1.2. „Proces legislacyjny”	214
5.1.3. Zakładka „Posiedzenia Sejmu”	215
5.1.4. Zakładka „Telewizja sejmowa”	215
5.1.5. Zakładka „Archiwum”	216
6. Baza Rządowy Proces Legislacyjny	216
7. BIP na wybranym przykładzie	218
8. Bazy literatury prawniczej	219
8.1. Polska Bibliografia Prawnicza 1965–2015	219
8.2. Westlaw i HeinOnLine	219
9. Komercyjne bazy informacji prawnej	220

Rozdział 8

Obowiązanie prawa	224
1. Pojęcie obowiązania	224
2. Kontrowersje związane z obowiązaniem norm prawa stanowionego	229

3. Zakresy obowiązywania	230
3.1. Terytorialny zakres obowiązywania	230
3.2. Personalny zakres obowiązywania	232
3.3. Temporalny zakres obowiązywania	234
3.3.1. Nabycie mocy obowiązującej	234
3.3.2. Utrata mocy obowiązującej	240

Rozdział 9

Stosowanie prawa, decyzje w procesie stosowania prawa	245
1. Co w istocie oznacza termin „stosowanie prawa”?	245
1.1. Rozumienie „stosowania prawa”	245
1.2. Modele stosowania prawa	246
1.3. Typy stosowania prawa	248
1.4. Ideologie stosowania prawa	249
2. Jaki charakter mają czynności przeprowadzane w procesie stosowania prawa?	252
2.1. Decyzje w procesie stosowania prawa	252
2.2. Przykład z orzecznictwa do samodzielnej analizy (rola ocen w toku kwalifikacji stanu faktycznego)	256
2.3. Luzy decyzyjne w procesie stosowania prawa	257

Rozdział 10

Argumentacja w procesie stosowania prawa	264
1. Jakie znaczenie w procesie stosowania prawa ma argumentacja prawnicza	264
1.1. Kompetencja argumentacyjna prawnika	264
2. Narzędzia argumentacyjne	265
2.1. Reguły inferencyjne (reguły wnioskowań prawniczych)	266
2.1.1. „Zupełność” prawa i problem „luk w prawie”	267
2.1.2. <i>Argumentum a simili</i> – <i>Argumentum a contrario</i>	268
2.1.3. Relacja <i>argumentum a simili</i> (wnioskowanie <i>per analogiam</i>) – <i>argumentum a contrario</i>	272
2.1.4. Wskazówki dotyczące wyboru argumentacji w przypadkach nieunormowanych	274
2.1.5. <i>Argumentum a fortiori</i>	275
2.1.6. Wnioskowanie „z celu na środki” (dyrektywy instrumentalnego nakazu i zakazu)	276
2.2. Toposy prawnicze (topiki prawnicze)	279
2.3. Reguły kolizyjne	281
2.3.1. Reguła hierarchiczności (<i>lex superior derogat legi inferiori</i>)	282
2.3.2. Reguły rozstrzygające kolizje przepisów zajmujących to samo miejsce w hierarchii	283

2.3.2.1. Reguła szczególności (<i>lex specialis derogat legi generali</i>)	283
2.3.2.2. Reguła chronologiczności (<i>lex posterior derogat legi priori</i>)	284
2.3.3. Kolejność wyboru reguł kolizyjnych	284
3. Przedstawione orzeczenia raz jeszcze (kompetencja argumentacyjna prawnika)	289

Rozdział 11

Wykładnia prawa	293
1. Orzeczenie	293
2. Różne rozumienia pojęcia „interpretacja”	295
3. Tradycyjne ujęcie wykładni	296
3.1. Wykładnia językowa	296
3.2. Wykładnia systemowa	301
3.3. Wykładnia celowościowa	302
4. Krytyka ujęcia tradycyjnego	303
5. Sytuacje interpretacyjne	305
5.1. Wieloznaczność	305
5.2. Nieostrość	306
5.3. Znaczenie literalne czy jakieś inne?	307
6. Sposoby ustalania intencji	308
7. Rodzaje wykładni	309
7.1. Wykładnia językowa i pozajęzykowa	309
7.2. Wykładnia rozszerzająca i zwężająca	310
7.3. Moc wiążąca wykładni	310
8. Orzeczenie raz jeszcze	312

Rozdział 12

Sposoby posługiwania się terminem „prawo”. Prawo a wartości	314
1. Prawo pozytywne	315
2. Prawo przedmiotowe – prawo podmiotowe	317
2.1. Prawo przedmiotowe	317
2.2. Prawo podmiotowe	317
2.2.1. Prawo podmiotowe a uprawnienie	317
2.2.2. Teorie praw podmiotowych	319
2.3. Stosunek prawa podmiotowego do prawa przedmiotowego	321
2.3.1. Koncepcje pierwotności praw podmiotowych	321
2.3.2. Koncepcje pierwotności prawa przedmiotowego	322
2.3.3. Teorie negujące istnienie praw podmiotowych	322
3. Prawo a wartości	324
3.1. Czy pomiędzy prawem a wartościami istnieją powiązania?	324
3.2. Wartości wyrażone przez prawo (wybrane przykłady)	326

3.2.1. Godność	326
3.2.2. Dobro	327
3.2.3. Sprawiedliwość	329
3.2.4. Pewność prawa	332
3.2.5. Wartości państwa prawnego	333
3.2.6. Prawda	338
4. Konflikty wartości – proporcjonalność	339

Rozdział 13

Socjologia prawa	344
1. Źródła, historia rozwoju socjologii prawa oraz przedmiot badań i definicja	345
2. Definicja socjologii prawa, przedmiot badań	346
3. Socjologiczne koncepcje prawa	348
3.1. Prawo jako fakt społeczny – prawo żywe (<i>living law</i>)	350
3.2. <i>Law in action</i> : norma prawa pozytywnego + instytucjonalny kontekst organizacyjny	353
3.2.1. Realizm prawniczy	354
3.2.2. Instytucjonalno-organizacyjny wymiar prawa	355
3.3. Prawo pozytywne + kultura prawna (postawy wyrażające wartości)	356
3.4. Prawo jako przeżycie psychologiczne (L. Petrażycki)	359
3.5. Prawo jako suma reguł prawa oficjalnego i nieoficjalnego (A. Podgórecki)	361
3.5.1. Prawo oficjalne i prawo nieoficjalne	361
3.5.2. Relacja prawa oficjalnego i nieoficjalnego	362
4. Podsumowanie	363

Rozdział 14

Etyka zawodowa	366
1. Etyka prawnicza	367
2. Problem odrębności etyki zawodowej	368
3. Problem formalizacji etyki zawodowej	372
4. Etyka zawodów prawniczych	374
4.1. Etyka adwokacka i etyka radców prawnych	374
4.2. Etyka notarialna	380
4.3. Etyka komornicza	382
4.4. Etyka prokuratorska	383
4.5. Etyka sędziowska	385
5. Etyka administracji publicznej	387

Dla zainteresowanych i nie tylko...

Pozycje polecane do samodzielnej lektury	391

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082)
- k.w. – ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1094 z późn. zm.)
- p.p.s.a. – ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
- p.w.k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 94 z późn. zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana, Dziennik Urzędowy C 326 , 26/10/2012 P. 0001 – 0390)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej opublikowanego w Dz. Urz. UE 2012 C 326, s. 1.)

2. Organy orzekające

NSA	- Naczelny Sąd Administracyjny
SA	- sąd apelacyjny
SN	- Sąd Najwyższy
TK	- Trybunał Konstytucyjny
TSUE	- Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	- wojewódzki sąd administracyjny

3. Czasopisma

Dz. U.	- Dziennik Ustaw
M.P.	- Monitor Polski
ONSA	- Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSN	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	- Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	- Państwo i Prawo
POP	- Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
St. Praw.	- Studia Prawnicze
St. Pr.-Ek.	- Studia Prawno-Ekonomiczne
RPEiS	- Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RPiE	- Ruch Prawniczy i Ekonomiczny

4. Inne

art.	- artykuł
cyt.	- cytata, cytowana (-e, -y)
cz.	- część
itp.	- i tym podobne
lit.	- litera
m.in.	- między innymi
niepubl.	- niepublikowany
nin.	- niniejszy
np.	- na przykład
nr	- numer
orz.	- orzeczenie
pkt	- punkt
por.	- porównaj
post.	- postanowienie
poz.	- pozycja
pr. zbior.	- praca zbiorowa
publ.	- publikowana (-e, -y)
r.	- rok
red.	- redakcja

---

rozd.	- rozdział
rozp.	- rozporządzenie
s.	- strona (-y)
tj.	- to jest
tn.	- to znaczy
tw.	- tak zwana (-e, -y)
uchw.	- uchwała
ust.	- ustęp
uw.	- uwaga (-i)
wyd.	- wydanie
wyr.	- wyrok
w zw.	- w związku
zarz.	- zarządzenie
ze zm.	- ze zmianami
zd.	- zdanie
zm.	- zmiana (-y)
zob.	- zobacz

WSTĘP DO WSTĘPU...

(wprowadzenie do piątego wydania)

Oddajemy do rąk studentów piąte – poprawione – wydanie klasycznego już podręcznika *Wstęp do prawoznawstwa*, autorstwa prof. dr. hab. Józefa Nowackiego i prof. dr. hab. Zygmunta Tobora, który od dziesięcioleci, służąc studentom, „wykształcił” pokolenia prawników i pracowników administracji.

Pan Profesor Józef Nowacki odszedł 14 sierpnia 2005 r. Jego dzieło nadal żyje i jest wykorzystywane w procesie dydaktycznym. Jednakże świat podąża naprzód, zmienia się prawo, pojawiają się nowe poglądy i koncepcje teoretycznoprawne, twierdzenia – dawniej niekwestionowane, w dzisiejszych czasach są poddawane krytycznej ocenie. Dlatego też po upływie 10 lat od śmierci Profesora Józefa Nowackiego podjęliśmy się przygotowania nowego, zmodyfikowanego wydania podręcznika.

Pewne rozdziały zostały napisane na nowo, niektóre zostały poprawione, pojawiły się nowe zagadnienia, które wcześniej w książce były nieobecne (np. socjologia prawa, etyka prawnicza, prawo europejskie).

Cieszymy się, że udział w tym przedsięwzięciu wzięli uczniowie Profesora Józefa Nowackiego. Wszyscy autorzy, którzy przyjęli zaproszenie, starali się „dołożyć cegiełkę do wspólnego dzieła”, podejmując te zagadnienia, które stanowią przedmiot ich naukowych i zawodowych zainteresowań.

Każdego roku, w toku procesu dydaktycznego, pojawiają się trzy pytania, na które zawsze cierpliwie odpowiadamy młodym adeptom, przekraczającym progi wydziału prawa. Tym razem postanowiliśmy odpowiedzieć na nie we „Wstępie do wstępu...”, aby nie powtarzać kolejny raz kwestii, które wydają się nam oczywiste.

Pytanie, które najczęściej pojawia się w trakcie pierwszego spotkania ze studentami, odnosi się do tego, czym jest prawoznawstwo i do czego ten przedmiot jest potrzebny studentowi (oczywiście poza tym, by można było przeprowadzić kolejny egzamin).

Prawoznawstwo najczęściej charakteryzuje się jako całość wiedzy o prawie; terminem tym określa się także wszelkie dostatecznie rozwinięte i usystematyzowane wypowiedzi na temat prawa. Znane jest powiedzenie: „zanim nauczysz się latać, musisz najpierw nauczyć się chodzić” – idąc tym tokiem rozumowania: „aby poznać prawo, najpierw musisz wstąpić w jego progi”. Wstęp do prawoznawstwa ma na celu zapoznanie osoby wkraczającej w świat prawa z podstawowymi pojęciami nauk prawnych i uzyskanie przezeń umiejętności praktycznej aplikacji zdobytej wiedzy. Ma on także pomóc w uzyskaniu przez czytelnika umiejętności analizowania i rozumienia zjawisk prawnych, a w szczególności dostrzegania i rozwiązywania podstawowych problemów prawnych, przede wszystkim umiejętności stosowania i interpretacji prawa. Przedmiot zainteresowania wstępem do prawoznawstwa stanowią podstawowe problemy nauki prawa. W kolejnych rozdziałach niniejszej książki przedstawiono zarówno zagadnienia, które w szerszym zakresie będą omawiane w ramach dyscyplin dogmatycznoprawnych (np. fakt prawny, czynność prawna, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych), jak również zagadnienia podejmowane współcześnie w ramach teorii i filozofii prawa (np. prawo pozytywne – prawo naturalne, normatywizm, koncepcja reguł i zasad prawa R. Dworkina i R. Alexy’ego). Analiza zagadnień omawianych w podręczniku zostaje dokonana w kontekście obowiązujących przepisów prawa i praktyki orzeczniczej.

W toku zajęć wielu studentów nurtuje myśl, dlaczego podręcznik napisany jest takim „trudnym” językiem.

Zgadamy się z poglądem, że język opracowania nie jest łatwy, ale czy język wspólnoty prawników jest prosty i zrozumiały dla każdego? Czy każdy, nawet ten, kto nie ma odpowiedniego poziomu kompetencji językowych, może brać udział w dyskursie prowadzonym w ramach wspólnoty? W naszym przekonaniu zarówno język opracowania, jak i zaproponowany sposób przedstawienia problematyki mają możliwie najlepiej służyć edukacji przyszłego prawnika. Dlatego nie staramy się narzucić czytelnikowi naszego punktu widzenia, sprowadzając *Wstęp do prawoznawstwa* do elementarza, w którym przedstawiono wymagające poznania formułki. Książka nie jest zatem przeznaczona dla tych, którzy poszukują prostych rozwiązań i jedynie słusznych odpowiedzi. W przekonaniu autorów podręcznika podstawową umiejętnością, którą ma nabyć prawnik, jest zdolność dostrzegania problemów i ich rozwiązywania przez szukanie odpowiedzi i przedstawianie argumentacji na ich rzecz. Przedstawiając wiele zagadnień z zakresu teorii i dogmatyki prawa, wskazujemy różne stanowiska, które można zająć w danej materii, analizujemy argumenty na ich rzecz. Zadajemy pytania: czy powszechnie przyjęte stereotypy, bezkrytycznie akceptowane w *mainstreamie*, zasługują na uznanie? Czy można przedstawić i uzasadnić odmienne stanowisko teoretyczne? W efekcie tego czytelnik sam musi wybrać pogląd, który w jego ocenie jest bardziej przekonująco uzasadniany w nauce prawa i drogę teoretycznoprawną, którą zamierza podążać.

W końcu przed kolokwium bądź egzaminem niektórzy pytają, czy student musi nauczyć się treści podręcznika na pamięć.

Celem, który przyświecał autorom podręcznika, nie jest realizacja słynnej „formuły 3 z”, zgodnie z którą podręcznik jest po to, aby po „zakuciu” (często odbywa się to niestety w trakcie jednego dnia) i „zdaniu” (na co trzeba poświęcić także jeden dzień), jak najszybciej „zapomnieć”, wyrzucając z pamięci wyuczone na pamięć treści (najlepiej także w trakcie jednego dnia). Naszym zamierzeniem jest wykształcenie w młodym adepcie, który przekroczył jakże zdradliwe bramy świata zjawisk prawnych, pewnych „intuicji”, pozwalających swobodnie poruszać się w jakże zagmatwanym świecie prawa. Te „intuicje”, stanowiące efekt posiadanej wiedzy, odróżniają osobę będącą członkiem wspólnoty prawników od osoby, która potrafi tekst prawny jedynie „czytać”. Współczesne prawo jest zmieniane tak często (tzw. zalew legislacji), że do lamusa można odłożyć przekonanie, iż każdy obywatel po przeczytaniu tekstu przepisów potrafi odpowiedzieć na każde pytanie dotyczące prawa. Jednakże prawnik posiadający owe „intuicje”, niezależnie od tego, który akt prawny będzie stanowił przedmiot jego analizy i ile razy będzie się zmieniał jego tekst, zawsze poradzi sobie w gąszczu obowiązujących przepisów prawna. Zaś „zakuwanie” bez zrozumienia na pamięć treści zawartych w podręczniku, efektem czego ma być nauczenie się na pamięć kilku regulek, na pewno temu celowi nie służy. W naszym przekonaniu nowe wydanie podręcznika realizuje przedstawione zamierzenia, które przyświecały autorom od jego pierwszego wydania.

Pan Profesor Józef Nowacki zwykł mawiać, że podręcznik *Wstęp do prawoznawstwa* nie jest „czytanką” i za taką nie może być uznawany. Wierzymy, że kontynuując dzieło Pana Profesora, udało nam się tę myśl zachować.

Sławomir Tkacz
Zygmunt Tobor

WPROWADZENIE*

O tym, co należy wiedzieć przed przystąpieniem do lektury podręcznika

W nauce podstawowe znaczenie ma rozróżnienie wypowiedzi mających wartość logiczną od wypowiedzi, które tej wartości nie posiadają. Tak więc należy wyróżnić zdania, czyli wypowiedzi posiadające wartość logiczną, oraz pozostałe rodzaje wypowiedzi.

Termin „zdanie” w języku potocznym obejmuje takie wypowiedzi, jak: zdania oznajmujące, zdania pytające czy zdania rozkazujące. Wartość logiczna przysługuje jednak tylko zdaniom oznajmującym i w niniejszym podręczniku będziemy używać terminu „zdanie” w takim właśnie rozumieniu. Zdanie w sensie logicznym wyraża sąd, tzn. jakąś myśl odnoszącą się w sposób sprawozdawczy do jakiegoś stanu rzeczy¹. Może np. stwierdzać, że dany przedmiot ma taką a taką cechę, że należy do pewnej klasy przedmiotów, że między danymi przedmiotami zachodzi określony stosunek itp. Zdanie jest prawdziwe, gdy istnieje stan rzeczy, którego istnienie to zdanie stwierdza, jest zaś fałszywe, gdy ten stan rzeczy nie istnieje². Do kategorii zdań należą więc takie wypowiedzi, jak np. „Śnieg jest biały” (zdanie prawdziwe) bądź „Wszystkie koty są czarne” (zdanie fałszywe). Zdaniem prawdziwym będą też następujące wypowiedzi o prawie: „Ustawa o szczególnej odpowiedzialności karnej została opublikowana w Dzienniku Ustaw Nr 23 z 1985 r.”, „Część ogólna kodeksu karnego zawiera 116 artykułów”.

Wśród wypowiedzi niemających wartości logicznej trzeba wyróżnić przede wszystkim dyrektywy i oceny.

Do dyrektyw zaliczane są wypowiedzi, które określa się takimi nazwami, jak: norma, przepis, zasada, reguła, wskazówka, rada, zalecenie, sugestia itp.³ Wszystkie te

---

* Autorem „Wprowadzenia” jest prof. dr hab. Zygmunt Tobor.

¹ K. Ajdukiewicz, *Logika pragmatyczna*, Warszawa 1974, s. 28.

² Na temat prawdziwości wypowiedzi por. np. A. Tarski, *Pojęcie prawdy w językach nauk dedukcyjnych*, w: *Prace Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział III*, Warszawa 1933, nr 34.

³ Por. np. A. Ross, *Directives and Norms*, London 1968, s. 60.

dyrektywy to skonwencjonalizowane akty werbalne wpływania na zachowanie się ludzi⁴. Od innych dyrektyw normy (przepisy)⁵ odróżniają się tym, że są aktami oddziaływań stanowczych. W życiu codziennym spotykamy się z wieloma normami w rodzaju: „miłuj bliźniego”, „szanuj starszych” itp.

W tekstach prawa występują wypowiedzi typu: „Termin oznaczony w dniach kończy się z upływem ostatniego dnia”⁶, „Po wysłuchaniu głosów stron sąd niezwłocznie przystępuje do narady”⁷, „Kto kradnie z włamaniem, podlega karze...”⁸. Ponieważ wypowiedzi te są umieszczane w aktach normatywnych, to mimo swojego oznajmującego trybu stanowią bez wątpienia przepisy (normy). Można je łatwo przekształcić w wypowiedzi: „Jest nakazane, żeby...”. Wypowiedzi te użyte jednak w sprawozdaniu sądowym będą zdaniami opisowymi.

Co powoduje, że przytoczone wypowiedzi raz bywają traktowane jako normy, a innym razem jako zdania opisowe? Niewątpliwie występuje tu odmienność spełnianych funkcji. Przepisy nie opisują zachowania, ale wskazują, jakie zachowanie powinno nastąpić. Główną funkcją norm jest wpływanie na zachowanie się ludzi. Dalsze różnice natury semantyczno-syntaktycznej wzbudzają wśród teoretyków prawa liczne kontrowersje⁹. Pomimo tych rozbieżności możemy stwierdzić, że przepisy, nie pełniąc funkcji opisowej, w kategoriach prawdy lub fałszu nie mogą być kwalifikowane.

Wypowiadane przez nas zdania służą zazwyczaj do wyrażania przekonania, że tak a tak jest. Natomiast oceny wyrażają naszą aprobatę lub dezaprobatę pewnego stanu rzeczy. Gdy mówimy np. o pewnym wyroku, że został wydany przez sąd okręgowy, że jego uzasadnienie sformułowano na pięciu stronach, że w stosunku do niego strony wniosły środki odwoławcze, to formułujemy zdania. Jeżeli jednak powiemy, że wyrok ten był rażąco niesprawiedliwy, niesłuszny lub nieskuteczny, to dokonujemy oceny.

Wypowiadane oceny rzadko są jedynie ekspresją naszych upodobań czy preferencji. Podstawową cechą tego rodzaju wypowiedzi jest pewne odniesienie do akceptowanych standardów czy kryteriów. Spełnianie lub niespełnianie przez oceniane przedmioty przyjmowanych standardów powoduje, że zajmujemy w stosunku do nich postawę za lub przeciw. Wypowiedź wyrażająca postawę za lub przeciw może być użyta z zamiarem rekomendowania, zalecania, chwalenia, ganienia, skrytykowania itp. ocenianego przedmiotu.

⁴ Por. K. Opalek, *Z teorii dyrektyw i norm*, Warszawa 1974, s. 152 i n.

⁵ Na temat relacji przepis – norma por. rozdz. 2.

⁶ Por. art. 111 § 1 k.c.

⁷ Por. art. 408 k.p.k.

⁸ Por. art. 279 k.k.

⁹ Problematykę tę omawia K. Opalek, *Z teorii dyrektyw i norm*, s. 25 i n.

Jak już podkreślano, wypowiedź jest prawdziwa (fałszywa), gdy opisuje jakiś stan rzeczy zgodnie (niezgodnie) z rzeczywistością. Jeżeli jakaś wypowiedź niczego nie opisuje, ale wyraża jedynie naszą aprobatę lub dezaprobatę, to kwalifikować jej w kategoriach prawdy lub fałszu nie możemy. Stąd też zarówno oceny, jak i normy należą do klasy wypowiedzi nonkognitywnych, czyli takich, które nie mają wartości poznawczej¹⁰.

Tradycyjny jest podział na oceny zasadnicze (właściwe) i instrumentalne (celowościowe, utylitarne)¹¹. W ocenach zasadniczych oceniamy dany przedmiot „dla niego samego”, bez względu na jego relację do innych przedmiotów. Oceny instrumentalne to takie, w których oceniamy dany przedmiot jako „dobry środek”, „środek do dobrego”, „dobry środek do dobrego” czy też ze względu na skutki, które powoduje¹².

Rozróżnienie zdań (w sensie logicznym), przepisów (norm) i ocen odgrywa ważną rolę w nauce prawa, gdyż stanowi podstawę wyróżnienia wielu języków związanych z prawem, takich jak język tekstów prawnych, praktyki stosowania i interpretacji prawa, dogmatyki prawa czy też język potocznego dyskursu prawnego¹³.

---

¹⁰ Por. np. Ch.L. Stevenson, *Facts and Values*, New Haven–London 1963, s. 153–174; M. Ossowska, *Podstawy nauki o moralności*, Warszawa 1963, s. 96–168.

¹¹ Por. np. M. Ossowska, *O dwóch rodzajach ocen*, *Kwartalnik Filozoficzny* 1946, t. XVI, z. 2–4; J. Lande, *O ocenach*, *Kwartalnik Filozoficzny* 1948, t. XVII, z. 3–4; T. Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1961, s. 442–445.

¹² O typach ocen instrumentalnych por. Z. Tobor, *Charakterystyka ocen instrumentalnych i instrumentalne oceny przepisów prawnych*, Katowice 1986.

¹³ Por. np. K. Opalek, *Zagadnienia teorii prawa i teorii polityki*, Warszawa 1986, s. 93.

Rozdział 1

PRZEPISY PRAWA*

1. Rozumienie przepisu prawa

Przepisy prawa są ustanawiane mocą tzw. **generalnych normatywnych aktów prawnych** (mocą konstytucji, ustaw, rozporządzeń), są wypowiedziami językowymi „zastanymi” przez nas w tekstach ustaw i innych aktów prawnych¹⁴.

Oto przykładowo przytoczone charakterystyki przepisu prawa, podawane w różnych opracowaniach prawniczych:

- 1) „Przepis prawa to jednostka redakcyjna aktu prawotwórczego”¹⁵;
- 2) „Przepis prawny to część aktu prawnego wyodrębniona przez prawodawcę jako artykuł, paragraf lub w innej postaci”¹⁶;
- 3) „Od normy prawnej należy odróżnić przepis prawny, tj. zawartą w akcie normatywnym wypowiedź wyodrębnioną w pewną zamkniętą całość (artykuły, paragrafy, ustępy czy nawet zdania)”¹⁷;
- 4) „Przepisem prawa jest stanowiący całość gramatyczną (...) zwrot językowy zawarty w tekście aktu normatywnego. Poszczególne artykuły lub paragrafy aktu normatywnego zawiera jeden albo kilka przepisów prawa”¹⁸;
- 5) „Przez wyrażenie «przepis prawny» rozumie się tu «wypowiedź zdaniokształtną tekstu zasadniczego jakiegoś aktu prawnego, braną od kropki do kropki, i to niezależnie od ilości orzeczeń w niej występujących» (...)”¹⁹.

---

* Autorem rozdziału 1 „Przepisy prawa” jest prof. dr hab. Józef Nowacki. Rozdział przejrzał i uzupełnił dr hab. Sławomir Tkacz.

¹⁴ A. Peczenik, *Struktura normy prawnej*, St. Praw. 1968, nr 20, s. 20.

¹⁵ A. Łopatka, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1975, s. 192.

¹⁶ *Mała Encyklopedia Prawa*, Warszawa 1959, s. 545.

¹⁷ A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1967, s. 72.

¹⁸ S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1974, s. 54.

¹⁹ M. Zieliński, *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, Poznań 1972, s. 24.

Mimo odmienności samych sformułowań charakterystyki te trafnie wskazują na pewne cechy przepisu prawa. Nie ma np. rozbieżności merytorycznych między określeniem przepisu prawa jako jednostki redakcyjnej tekstu prawnego a określeniem go jako artykułu lub paragrafu tego tekstu, gdyż właśnie artykuły, paragrafy, punkty, litery są owymi jednostkami redakcyjnymi (nazywanymi również jednostkami systematyzacyjnymi aktu prawnego). Dany artykuł lub paragraf najczęściej zawiera tylko jedną wypowiedź zdaniokształtną, zaczynającą się dużą literą i kończącą się kropką²⁰, ale bywa i tak, że obejmuje ona nawet kilka takich właśnie wypowiedzi zdaniokształtnych²¹. Dlatego i na ten ostatni aspekt zwrócono uwagę w określeniach podanych na czwartym i piątym miejscu.

Przytoczone charakterystyki świadczą zarazem o rozbieżnościach dotyczących rozumienia przepisu prawa. Jedni przepisem prawa nazywają wszystkie, łącznie brane, wypowiedzi zdaniokształtne zawarte w danym artykule albo paragrafie²², inni nazywają tak każdą z osobna zdaniokształtną wypowiedź, zaczynającą się dużą literą i kończącą się kropką, niezależnie od ich liczby w danym artykule lub paragrafie²³.

Każde doprecyzowanie znaczenia nazwy i ostre wytyczenie jej zakresu jest cenne, ale rozbieżność, o której tu mówimy, praktycznie trudności nie przysparza. Kontekst danej wypowiedzi zawsze bowiem wskazuje, czy mówiącemu lub piszącemu chodzi w danym wypadku o wszystkie postanowienia zawarte w określonym artykule lub paragrafie, czy też tylko o jedną ze zdaniokształtnych wypowiedzi, jakie tam się znajdują.

Można zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię związaną z rozumieniem nazwy „przepis prawa”, nie najważniejszą wprawdzie, ale zapewne dobrze będzie i z niej

---

²⁰ Oto przykłady tego rodzaju przepisów, zaczerpnięte z kodeksu cywilnego: „Art. 777 § 1. Za bagaż, który podróżny przewozi ze sobą, przewoźnik ponosi odpowiedzialność tylko wtedy, gdy szkoda wynikła z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa przewoźnika. § 2. Za bagaż powierzony przewoźnikowi, przewoźnik ponosi odpowiedzialność według zasad przewidzianych dla przewozu rzeczy”; przykład z kodeksu karnego: „Art. 255 § 2. Kto publicznie nawołuje do popełnienia zbrodni, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

²¹ Por. np. art. 141 § 1 k.r.o.: „Ojciec nie będący mężem matki obowiązany jest przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu. Z ważnych powodów matka może żądać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące. Jeżeli wskutek ciąży albo porodu matka poniosła inne konieczne wydatki lub szczególne straty majątkowe, może ona żądać, ażeby ojciec pokrył odpowiednią część tych wydatków lub strat. Roszczenia powyższe przysługują matce także w wypadku, gdy dziecko urodziło się nieżywe”.

²² *Mała Encyklopedia Prawa*, s. 545; S. Szer, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1967, s. 75; F. Studnicki, *Wzór zachowania się, wzór postępowania i norma*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze, z. 8, Kraków 1961, s. 28 i n.

²³ S. Ehrlich, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Warszawa 1971, s. 96; S. Grzybowski, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, s. 54; M. Zieliński, *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, s. 24; Z. Ziemiński, *Przepis prawny a norma prawna*, RPiE 1960, z. 1, s. 105 oraz inni, tutaj niepowoływani autorzy.

zdać sobie sprawę. Otóż niektórzy autorzy charakteryzują przepis prawa jako fragment normatywnego aktu prawnego, którym niekiedy jest artykuł lub paragraf, niekiedy zaś punkt lub nawet litera²⁴. Gdy nazwa „przepis prawa” jest odnoszona do tych postanowień, które zostały zawarte w ramach jednego punktu (albo litery), wtedy tyle mamy mieć przepisów prawa, ile owych punktów czy liter zostało wyodrębnionych w danym artykule albo paragrafie²⁵. Można oczywiście nazwę „przepis prawa” odnosić do postanowień ograniczonych ramami jednego punktu lub litery jako fragmentu artykułu lub paragrafu, ale dla tych, którzy przepisem prawa nazywają zdaniokształtną wypowiedź zamieszczoną w tekście prawnym, będą to jedynie fragmenty przepisu, gdyż postanowienia objęte daną literą czy punktem z reguły nie są całymi wypowiedziami zdaniokształtnymi, lecz tylko ich fragmentami²⁶.

Przykładowo zacytowane na wstępie niniejszego rozdziału określenia przepisu prawa (oraz wiele innych, spotykanych w piśmiennictwie, a tutaj nieprzytoczonych) nie zawierają jego wystarczającej charakterystyki. Nie są to charakterystyki pełne. Wszystkie one pomijają bowiem cechę najważniejszą – to, że każdy przepis prawa jest **regułą zachowania**. Wszelkie przepisy, oczywiście z przepisami prawa włącznie, są wypowiedziami wskazującymi sposób postępowania, są wypowiedziami „przepisującymi”, jak postępować (stąd i nazwa „przepis”) – są więc regułami zachowania. Każdy przepis jest „wskazówką”, „regułą” zachowania i takie znaczenia ma słowo „przepis” w językach naturalnych, niezależnie od dziedziny, jakiej dotyczy. Stąd też mówi się o przepisach gramatycznych, lekarskich, kościelnych, prawnych i innych²⁷.

²⁴ Por. np. S. Szer, *Prawo cywilne...*, s. 75: „Przepis prawny występuje w akcie normatywnym jako określony tekst, np. jako artykuł, paragraf, ustęp, zdanie, litera, punkt (...)”; o „najmniejszym fragmencie tekstu ustawy” pisze np. Z. Ziemiński, *Przepis prawny...*, s. 105.

²⁵ Por. np. art. 956 k.c.: „Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu: 1) kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych; 2) niewidomy, głuchy lub niemy; 3) kto nie może czytać i pisać; 4) kto nie włada językiem, w którym spadkodawca sporządza testament; 5) skazany prawomocnie wyrokiem sądowym za fałszywe zeznania”. Oto inny jeszcze przykład omawianego sposobu ujęcia postanowień prawa, zaczerpnięty z ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 572 z późn. zm.): „Art. 63.1. W skład konwentu uczelni publicznej, z wyłączeniem publicznej uczelni zawodowej, mogą wchodzić przedstawiciele: 1) organów samorządu terytorialnego i zawodowego; 2) instytucji i stowarzyszeń naukowych, zawodowych oraz twórczych; 3) organizacji pracodawców oraz jeżeli statut tak stanowi, organizacji samorządu gospodarczego; 4) przedsiębiorców i instytucji finansowych; 5) uczelni”.

²⁶ Por. np. ust. 1 pkt 1 art. 63 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, przytoczony w poprzednim przypisie. Same postanowienia ust. 1 pkt 1 (słowa: „organów samorządu terytorialnego i zawodowego”) trudno nazwać przepisem, gdyż sensowna, zdaniokształtna całość tworzy dopiero wypowiedź, że w skład konwentu uczelni publicznej mogą wchodzić w szczególności przedstawiciele (ust. 1) organów samorządu terytorialnego i zawodowego (pkt 1).

²⁷ Por. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. 5, Warszawa 1952, s. 162; *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 7, Warszawa 1965, s. 329–330; przepis to „przykaz” – por. S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 4, Warszawa 1951, s. 568.

W podręczniku scharakteryzowano podstawowe pojęcia nauk prawnych, takie jak: przepis prawa, w tym jego rodzaje i adresaci, fakt prawny oraz skutek prawny. Autorzy wyjaśnili różnicę między przepisem prawnym a normą prawną, przedstawili sposoby powstawania prawa, omówili również terminy:

- obowiązywanie prawa,
- stosowanie prawa oraz argumentacja w procesie stosowania prawa,
- wykładnia prawa,

a także wiele innych pojawiających się na każdym egzaminie ze wstępu do prawoznawstwa.

W piątym wydaniu publikacji, znacznie zmienionym i poszerzonym, zaprezentowano wiele nowych zagadnień, w tym m.in.:

- socjologię prawa,
- etykę prawniczą,
- prawo Unii Europejskiej,
- dostęp do informacji prawnej.

Podręcznik cechuje krytyczne podejście do przedstawianych zagadnień, ich bogata dokumentacja oraz wykazywanie zależności różnych koncepcji od przyjmowanych założeń wartościujących. Do zalet pracy należą jasny i zrozumiały język, przejrzysty układ materiału oraz ilustrowanie omawianych problemów umiejętnie dobranymi przykładami. Analiza kwestii omawianych w książce została dokonana w kontekście obowiązujących przepisów prawa i praktyki orzeczniczej.

Opracowanie przeznaczone jest dla studentów wydziałów prawa, administracji, stosunków międzynarodowych, finansów oraz marketingu i zarządzania.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSCLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8092-209-9

LEX Student
Prawa